

HANDLINGSPLAN

För samverkan mot
HEDERSRELATERAT VÅLD OCH FÖRTRYCK
i Sävsjö kommun

Antagen av:
Barn och utbildningsnämnden 2016-09-21
Kultur och fritidsnämnden 2016-10-12
Socialnämnden 2016-10-19
Kommunfullmäktige 2017-01-23

Innehåll

Inledning och syfte	4
Lagstiftning.....	6
Om våld i hederns namn	10
Förebyggande arbete	13
Förskolan och skolans ansvar	15
Kultur- och fritids ansvar	17
Socialförvaltningens ansvar	18
Gemensamma rutiner vid misstanke om hedersrelaterade brott	21
Kontaktlista	26
Kontaktlista för råd och stöd	27
Referenser och länkar	22
Bilagor.....	24

Inledning och syfte

Hedersrelaterat våld och förtryck är en specifik form av våld i nära relationer. Arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck tar sin utgångspunkt i de mänskliga rättigheterna. Ingen människa har rätt att kontrollera, hota, slå eller trakassera någon annan människa, inom eller utom familjen.

Hedersrelaterat våld är per definition våld i nära relationer. En person som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck har specifika behov som skiljer sig från andra typer av våld i nära relationer. Denna handlingsplanen ska vara ett verktyg för kommunens verksamheter, att uppmärksamma och möta utsatta personer så att de får det skydd, stöd och hjälp som de har rätt till.

Handlingsplanens syfte

- Handlingsplanen syftar till att säkerställa att personer som är utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck får det skydd och stöd de har rätt till.
- Handlingsplanen tydliggör ansvar mellan socialförvaltningen, barn- och utbildningsförvaltningen och kultur- och fritidsförvaltningen.
- Handlingsplanen är styrande för förhållningssätt och handläggning av ärenden där hedersrelaterat våld och förtryck misstänks/förekommer.

Handlingsplanen har tagits fram under 2016 av en arbetsgrupp med representanter från både socialförvaltningen och barn- och utbildningsförvaltningen med ekonomiskt stöd från integrationsfonden i Sävsjö kommun.

Definition av hedersrelaterat våld och förtryck

Hedersrelaterat våld är ett kontroversiellt och omstritt begrepp, det finns i nuläget ingen enhetlig syn kring hur begreppet ska förklaras. Svensk forskning använder sig oftast av tre olika förklaringsmodeller/perspektiv. Det patriarkala perspektivet, det intersektionella perspektivet eller det kulturbetingade perspektivet. Det finns däremot en samsyn kring formerna för hur våldet utövas och hur våldet gestaltar sig. Trots att det i Sverige idag inte finns en samsyn kring hur man ska förstå hedersrelaterat våld är forskarna inom detta område överens om att myndigheterna ofta saknar kunskap kring hedersrelaterat våld och ofta missbedömer de unga flickornas och pojkarnas situation.

Den svenska regeringens definition av hedersrelaterat våld och förtryck, är att det liksom mäns våld mot kvinnor generellt, har sin grund i kulturella föreställningar om kön, makt och sexualitet. Kännetecknande för våldet är att det inte utövas av en enskild man mot en enskild kvinna i en parrelation, hedersrelaterat våld utmärker sig genom sitt kollektiva uttryck. Hedersrelaterat våld är i regel välplanerat och att både kvinnor och män kan vara utsatta.

Länsstyrelsen i Östergötland menar att hedersrelaterat våld och förtryck är starkt kopplat till föreställningar om oskuld och kyskhet och visar sig genom kontroll av kvinnan och hennes sexualitet, könsstympning och barnafödande med händelser av tvång, hot, mord och våld. Kontrollen kan sträcka sig från begränsningar i vardagen som rör exempelvis klädval, socialt umgänge och rörelsefrihet till livsval som utbildning, jobb, arrangerade giftemål, tvångsgifte och skilsmässa. Det är inte ovanligt att kontrollen utvecklas till hot om våld och våld, och ibland även dödligt våld. Pojkar har många gånger dubbla roller, de kan vara både utsatta och förövare. Homosexuella, bisexuella och personer med könsöverskridande identitet och uttryck är ofta särskilt utsatta.

Den som öppet utmanar eller trotsar den rådande normen anses dra skam över hela familjen och riskerar att straffas fysiskt för att familjen eller ett utökat kollektiv ska återfå det som uppfattas som förlorad heder. Gärningspersonerna är ofta familjemedlemmar, släktingar eller andra medlemmar av gemenskapen.

Mål för arbetet

- Barn, ungdomar och vuxna som är utsatta för hedersrelaterad problematik ska kunna utöva sina mänskliga rättigheter.
- Anställda inom kommunen ska ha kunskap om aktuell lagstiftning i syfte att kunna arbeta både aktivt och proaktivt.
- En professionell samverkan mellan kommunens olika verksamheter.
- Arbetsgruppen för framtagandet av handlingsplanen har ett ansvar att hålla handlingsplanen uppdaterad och aktuell.

Målgrupp

- Alla barn och ungdomar i Sävsjö kommun som lever i en miljö där det förekommer hedersrelaterad problematik, hot eller våld.
- Vuxna i Sävsjö kommun som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck.
- Anställda inom barn- och utbildningen, kultur- och fritidsförvaltningen och socialförvaltningen samt förtroendevalda i Sävsjö kommun.

Lagstiftning

Arbetet mot hedersrelaterat våld tar sin utgångspunkt i både nationella lagar och de mänskliga rättigheterna. Nedan följer ett urval lagtexter.

Mänskliga rättigheter

Förenta Nationerna (FN) och Sverige som en av dess medlemsstater tar tydligt avstånd från hedersrelaterat våld. FN:s medlemsstater har en skyldighet att förebygga och utreda brott mot kvinnor i hederns namn, samt bestraffa förövarna och ge offren skydd. Att inte göra det är ett brott mot de mänskliga rättigheterna.

Artikel 1: Alla människor är födda fria och lika i värde och rättigheter. De är utrustade med förnuft och samvete och bör handla gentemot varandra i en anda av broderskap.

Artikel 3: Envar har rätt till liv, frihet och personlig säkerhet.

Artikel 16: Vuxna män och kvinnor har rätt att utan någon inskränkning på grund av sin ras, nationalitet eller religion ingå äktenskap och bilda familj. De äger lika rättigheter vid giftermål, under äktenskapet och vid äktenskapets upplösning.

Artikel 30: Intet i denna förklaring må tolkas såsom innebärande rättighet för någon stat, grupp eller person att ägna sig åt verksamhet eller utföra handling, som syftar till att omintetgöra någon av här i uttalade fri- och rättigheter.

Barnkonventionen

Artikel 2: 1 Konventionsstaterna skall respektera och tillförsäkra varje barn inom deras jurisdiktion de rättigheter som anges i denna konvention utan åtskillnad av något slag, oavsett barnets eller dess förälders eller vårdnadshavares ras, hudfärg, kön, språk, religion, politiska eller annan åskådning, nationella, etniska eller sociala ursprung, egendom, handikapp, börd eller ställning i övrigt.

Artikel 6:1 Konventionsstaterna erkänner att varje barn har en inneboende rätt till livet.

Artikel 6:2 Konventionsstaterna skall till det yttersta av sin förmåga säkerställa barnets överlevnad och utveckling.

Artikel 12 1. Konventionsstaterna skall tillförsäkra det barn som är i stånd att bilda egna åsikter att fritt uttrycka dessa i alla frågor som rör barnet, varvid barnets åsikter skall tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad.

Kvinnokonventionen

FN:s konvention om avskaffande av all diskriminering av kvinnor.

Artikel 1: I denna konvention avser uttrycket ”diskriminering av kvinnor” varje åtskillnad, undantag eller inskränkning på grund av kön som har till följd eller syfte att begränsa eller omintetgöra erkännandet av mänskliga rättigheter och grundläggande friheter på det

politiska, ekonomiska, sociala, kulturella eller medborgerliga området eller något annat område för kvinnor, oberoende av civilstånd och med jämställdheten mellan män och kvinnor som grund, eller åtnjutandet eller utövandet av dessa rättigheter och friheter.

Socialtjänstlagen

1 kap 2 § SoL När åtgärder rör barn skall det särskilt beaktas vad hänsynen till barnets bästa kräver. Med barn avses varje människa under 18 år.

5 kap 1 § SoL Socialnämnden skall verka för att barn och ungdom växer upp under trygga förhållanden. Socialnämnden skall med särskild uppmärksamhet följa utvecklingen hos barn och ungdom som visar tecken på ogynnsam utveckling.

11 kap 1 § SoL Socialnämnden skall utan dröjsmål inleda utredning av vad som genom ansökan eller på annat sätt har kommit till nämndens kännedom och som kan föranleda någon åtgärd av nämnden.

11 kap 2 § SoL Nämnden får vid utredning av om nämnden behöver ingripa till ett barn skydd eller stöd konsulterasakkunniga samt i övrigt ta de kontakter som behövs. Utredningen ska bedrivas skyndsamt. Utredningen ska bedrivas så att inte någon onödigt utsätts för skada eller olägenhet. Den skall inte göras mer omfattande än vad som är motiverat av omständigheterna i ärendet. Den som berörs av utredningen skall underrättas om att utredning inleds.

1, 2, 3 6 §§ Lag med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU)

Socialnämnden kan ingripa till ett barns skydd om samtycke till behövlig vård inte finns. Detta regleras i Lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga, LVU. Vid akut fara för ett barn eller ungdom kan ett beslut om vård enligt LVU fattas omedelbart utan att vårdnadshavarna informeras först.

14 § LVU

Nämnden kan med hänsyn till barnets bästa besluta om att hemlighålla barnets vistelseort förvårdnadshavarna. Nämnden kan vidare för barnets bästa besluta om att begränsa umgänge/kontakt mellan barn och vårdnadshavare.

Socialtjänstlagen – stöd till brottsoffer

Om man utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck är man ett brottsoffer. Socialnämndens ansvar för brottsoffer framgår i 5 kap. 11 § och 2 kap. 8 § socialtjänstlagen (SFS 2001:453).

5 kap. 11 § 1a st:

Till socialnämndens uppgifter hör att verka för att den som utsätts för brott och dennes närstående får stöd och hjälp.

5 kap. 11 § 2a st:

Socialnämnden ska särskilt beakta att kvinnor som är eller har varit utsatta för våld eller andra övergrepp av närstående kan vara i behov av stöd och hjälp för att förändra din situation.

5 kap. 11 § 3e st:

Socialnämnden ska särskilt beakta att barn som bevittnat våld eller andra övergrepp av eller mot närstående vuxna är offer för brott och kan vara i behov av stöd och hjälp.

2 kap. 8 § punkt 2:

En person som önskar flytta till en annan kommun, får ansöka om insatser i den nya boendekommunen om han eller hon – på grund av våld eller andra övergrepp behöver flytta till en annan kommun men inte kan göra det utan att de insatser som han eller hon behöver lämnas.

Lagen om tvångsifte

Från och med den 1 juli 2014 gäller nya straffrättsliga och civilrättsliga bestämmelser som stärker skyddet mot tvångsäktenskap och barnäktenskap. Två nya brott införs i brottsbalken. Vidare avskaffas möjligheten för barn att få dispens att gifta sig. Reglerna om erkännande av utländska äktenskap skärps också.

Den som vill veta mer om de nya reglerna kan läsa regeringens proposition Stärkt skydd mot tvångsäktenskap och barnäktenskap samt tillträde till Europarådets konvention om våld mot kvinnor (prop. 2013/14:208). (Propositionen finns på regeringens webbplats, www.regeringen.se.)

Föräldrabalken

6 kap. Om vårdnad, boende och umgänge

1 § Barn har rätt till omvårdnad, trygghet och en god fostran. Barn skall behandlas med aktning för sin person och egenart och får inte utsättas för kroppslig bestraffning eller annan kränkande behandling (SFS 1983:47).

2 § Ett barn står under vårdnad av båda föräldrarna eller en av dem, om inte rätten har anförtrott vårdnaden åt en eller två särskilt förordnade vårdnadshavare. Vårdnaden om ett barn består till dess att barnet fyller 18 år.

Den som har vårdnaden om ett barn har ett ansvar för barnets personliga förhållanden och ska se till att barnets behov enligt 1 § blir tillgodosedda. Barnets vårdnadshavare svarar även för att barnet får den tillsyn som behövs med hänsyn till barnets ålder, utveckling och övriga omständigheter samt ska bevaka att barnet får tillfredsställande försörjning och utbildning. I syfte att hindra att barnet orsakar skada för någon annan ska vårdnadshavaren vidare svara för att barnet står under uppsikt eller att andra lämpliga åtgärder vidtas.

11 § Vårdnadshavaren har rätt och skyldighet att bestämma i frågor som rör barnets personliga angelägenheter. Vårdnadshavaren skall därvid i takt med barnets stigande ålder och utveckling ta allt större hänsyn till barnets synpunkter och önskemål (SFS 1983:47).

Skollagen

I ärenden där hedersrelaterat våld och förtryck förekommer kan skollagen ge stöd för skolans och socialförvaltningens bedömning.

3 kap. 3 §: (Barns och elevers utveckling mot målen) Alla barn och elever ska ges den ledning och stimulans som de behöver i sitt lärande och sin personliga utveckling för att de utifrån sina egna förutsättningar ska kunna utvecklas så långt som möjligt enligt utbildningens mål. Elever som till följd av funktionsnedsättning har svårt att uppfylla de olika kunskapskrav som finns ska ges stöd som syftar till att så långt som möjligt motverka funktionsnedsättningens konsekvenser. Elever som lätt når de kunskapskrav som minst ska uppnås ska ges ledning och stimulans för att kunna nå längre i sin kunskapsutveckling(SFS 2014:458).

7 kap. 2 §: (Skolplikt) Barn som är bosatta i Sverige har skolplikt enligt föreskrifterna i detta kapitel.

7 kap 3 §: (Rätten till utbildning) Enligt 2 kap. 18 § första stycket regeringsformen har alla barn som omfattas av den allmänna skolplikten rätt till kostnadsfri grundläggande utbildning i allmän skola.

19 §: En elev i en skolform som avses i 17 § får på begäran av elevens vårdnadshavare befrias från skyldighet att delta i obligatoriska inslag i undervisningen om det finns synnerliga skäl. Ett sådant beslut får endast avse enstaka tillfällen under ett läsår. Rektorn beslutar om befrielse. Rektor får inte uppdra åt någon annan att fatta sådana beslut.

20 §: (Ansvar för att skolplikten fullgörs) Den som har vårdnaden om ett skolpliktigt barn ska se till att barnet fullgör sin skolplikt.

Diskrimineringslagen (SFS 2008:567)

3 kap. 14, 15, 16 §: Skolan ska bedriva ett målinriktat arbete för att aktivt främja lika rättigheter och möjligheter samt vidta åtgärder för att förebygga och förhindra att någon utsätts för trakasserier/sexuella trakasserier. En årlig plan skall upprättas med en översikt över de åtgärder som behövs för att dels främja lika rättigheter och möjligheter. Detta gäller alla barn och elever som deltar i eller söker till verksamheten, oavsett kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionshinder eller sexuell läggning.

14 kap 1 § SoL, 29 kap 13 § Skollagen, 2 f § Hälso- och sjukvårdslagen (HSL)

Alla som är anställda inom myndigheter vars verksamhet rör barn, hälso- och sjukvård, socialtjänst är skyldiga att genast anmäla till socialtjänsten om de i sin verksamhet får kännedom om eller misstänker att ett barn far illa. Dessa lagrum anger också de olika myndigheternas skyldighet att samverka kring barn som misstänks fara illa.

Om våld i hederns namn

Hot, tvång, våld och mord i hederns namn förekommer i samhällen eller grupper med starkt patriarkala familjesystem och ett gruppcentrerat skamtänkande. Bakom hedersbrotten ligger alltid ett kollektivt tryck om att bestraffning måste ske för hederns återupprättande. De allvarligaste hedersbrotten är alltid planerade och genom det kollektiva trycket blir kraven på bestraffning oftast kompromisslösa och långsinta.

Det är i största utsträckning flickor och unga kvinnor som utsätts för hedersrelaterat förtryck och våld, men även vuxna kvinnor och pojkar drabbas.

Familjepyramiden

Den familjetyp som de utsatta flickorna och pojkarna samt deras anhöriga lever i kan liknas vid en pyramid. Den innefattar inte bara den närmaste familjen utan även övriga släktingar. Familjepyramiden är således en del av en större enhet – släktpyramiden/ den utvidgade familjen.

Familjepyramiden har flera nivåer där mannen ofta pappan befinner sig i toppen och har den avgörande makten inom familjen/slakten. Pappan/annan man är också familjens representant i kontakterna utåt mot samhället men även gentemot den övriga slakten. Flickorna/kvinnorna återfinns i botten av detta hierarkiska system, det vill säga längst ned i pyramiden.

I denna typ av utvidgade familj har barn och föräldrar ansvar och skyldigheter inte bara mot varandra utan också i förhållande till en större krets släktingar. En individs behov är alltid underordnat det som anses vara familjens eller slaktens bästa. Individens önskan ställs emot den potentiella skada som denna önskan kan orsaka familjens och slaktens heder. I den utvidgade familjen är man i första hand en familjemedlem och i andra hand en enskild individ.

Mannens och kvinnans roll

Mannen har i starkt patriarkala familjer en betydligt mer framträdande och överordnad roll än kvinnan. Detta återspeglas också i barnens uppfostran där pojkarna ges större friheter och rättigheter än flickorna. Detta innebär att flickorna måste förhålla sig underordnade till sina bröder och samtidigt anpassa sig till krav från pappan och slakten (nivåerna ovanför i familje- och släkthierarkin).

Kvinnan bär ett stort ansvar i hemmet både vad det gäller att sköta hushållet och att uppfostra barnen – och då främst flickorna. Det är inte ovanligt att hushållsarbete prioriteras före skolarbete. När barnen gör bra saker utifrån familjens värderingssystem så är det inte ovanligt att pappan tar åt sig äran. Om barnet däremot gör något som ifrågasätts av familjen/slakten är det mamman som anses ha misslyckats med sin uppgift. En dotters beteende anses spegla vilken mamma hon har haft.

Heder och skam och familjens rykte

I starkt patriarkala samhällen där kyskhet och oskuld utgör grundstenar blir heder och skam centrala värden. Alla familjemedlemmar bidrar genom sitt beteende till familjens heder, men ansvaret är olika fördelat. Mannens heder är främst kopplad till hans förmåga att försörja och kontrollera familjen, medan kvinnans heder är knuten till hennes sexualitet. Kvinnan ska

vara oskuld när hon gifter sig och därför måste ogifta kvinnor och män så långt som möjligt hållas åtskilda.

Kontrollen av kvinnans sexualitet betraktas som nödvändig för att upprätthålla familjens anseende och rykte, vilket är ett måste för att familjen ska kunna hitta lämpliga äktenskapskandidater till döttrarna. Problematiken kring arrangerade äktenskap och tvångsäktenskap är komplex och har sin grund i att flickor och pojkar inte naturligt tillåts att umgås med varandra. Att flickor och pojkar i största möjliga grad hålls åtskilda leder till att de är utlämnade till sina familjer för att hitta någon av det motsatta könet att skapa ett liv tillsammans med. Bi- homosexualitet och könsöverskridande identitet är inte accepterat i familjer som bär på starka hedersnormer.

Från familjens synvinkel är det självklart att val av äktenskapspartner är en kollektiv angelägenhet som har stor betydelse för familjens påstådda och faktiska heder, men även för familjens ekonomi.

Eftersom skammen drabbar hela familjen om någon familjemedlem bryter mot gruppens normer så värnar familjen aktivt om varandras beteende. Både männen och kvinnorna i familjen kan därför aktivt delta i utövandet av våld och förtryck mot den som bryter mot hedersnormerna.

Pojkarnas roll i kontrollen av system

Det krävs en stark kollektiv kontroll för att förhindra att någon familjemedlem drar skam och vanära över sin familj. En dotters beteende anses spegla vilken mamma hon har haft. Här får många gånger pojkarna en central roll i att kontrollera sina systrars och kusiners beteende.

Det är också viktigt att se pojkars utsatthet när de tvingas ta en sådan kontrollerande roll, en roll som också påverkar deras eget livsutrymme. Pojkarna kan också hamna i ett dilemma där de ska uppfylla kraven från familjen samtidigt som de förstår systemens eller kusinens önskan om att få ett visst livsutrymme. Det kan leda till att pojkarna tar ett eget bestraffningsansvar utan att informera pappan om vad systemen gjort.

Systemen kan tvingas acceptera, och ibland försvara, våldet från brodern eftersom konsekvenserna kan bli mycket värre om informationen hade nått övriga familjen. Hon kan därför känna sig skyddad av brodern trots att hon utsätts för misshandel eller hot. Våldet blir därmed normaliserat. I det här läget är det viktigt att ge såväl systemen som brodern möjlighet att reflektera över situationen och få stöd i att inte tvingas till något som känns fel och strider mot de mänskliga rättigheterna och svenskt lagstiftning.

Flickorna får hela skulden

I det hedersrelaterade våldet skuldbeläggs flickan totalt. Normbrottet anses som ett oåterkalleligt felsteg och måste medföra ett straff för henne – fysiskt eller socialt – medan förövaren av sin närmaste omgivning ges rätt, uppmuntras eller till och med tvingas att straffa flickan/kvinnan.

Att vara förälder i ett nytt land

Skillnaden mellan kulturer ställs på sin spets när starkt patriarkalt uppbyggda familjer flyttar till Sverige och ska förhålla sig till kraven på barns och kvinnors (individens) rättigheter. Den problematik familjerna ställs inför är mycket komplex. Olika familjer hanterar krocken med den svenska synen på individens rättigheter på olika sätt (se lagstiftning).

- Behovet av att bevara den egna gruppens identitet kan förstärkas i mötet med det som är nytt och främmande.
- Barnet har ofta lättare än de vuxna att hitta sin plats i det nya samhället. Genom sin skolgång blir barnen integrerade i samhället och får större medvetenhet om sina rättigheter som individer.
- Föräldrarna kan uppleva att de förlorar kontrollen över sina barn. Barnen blir därmed ett hot mot föräldrarnas bestämmanderätt. När den sociala ordningen är under press och när tidigare normer inte längre tas för givna kan föräldrarna se det som nödvändigt med restriktioner som tidigare inte behövts i hemlandet. Särskilt de unga ogifta flickornas livsstil blir utsatt för en stark social kontroll.
- Maktförhållandena i familjen kan förändras om föräldrarna blir beroende av barnen i sina kontakter med samhällets myndigheter. Det medför att pappan förlorar sin tidigare position och roll som familjens företrädare utåt.
- Maktförhållandena i familjen kan förändras eftersom kvinnan förväntas arbeta och ha en egen inkomst i Sverige.
- Även i de fall då föräldrarna accepterar och ser möjligheterna i barnets utveckling kan denna process försvåras av skvaller och rykten, främst om flickornas beteende, som leder till påtryckningar från den utvidgade familjen (i Sverige och utomlands) att bevara traditionella normer och värderingar. Kraven från den större familjen beror på att en ung flickas eller pojkes handling här i Sverige kan förstöra ryktet för släktingar som bor både i Sverige och utomlands. Hedersproblematiken är på så sätt gränsöverskridande.

Förebyggande arbete

Att förebygga hedersrelaterat våld är ett långsiktigt arbete som handlar om att förebygga all form av diskriminering och förtryck. Det är ett gemensamt ansvar för alla medarbetare att stå upp för de mänskliga rättigheterna i sitt arbete och i möten med kommuninvånare.

Anställda i Sävsjö Kommun ska med utgångspunkt i allas lika värde:

- *Ta ett personligt ansvar för alla människors rätt till att utveckla sina unika förmågor, delta i det demokratiska arbetet och ingå i en gemenskap.*
- *Verka för jämställdhet och mångfald.*
- *Motverka alla former av diskriminering, kränkande behandling och förtryck.*

(Sävsjö kommuns handlingsprogram för Utvecklingsstrategi och Integrationsstrategi, värdegrundsavsnitt)

Exempel på förebyggande arbete:

Vad?	Hur?
Bekämpa alla former av förtryck – lära ut om demokratiska och mänskliga rättigheter.	• Implementera handlingsplanen • Kompetensutveckling i lagstiftning • Riktade föräldrastödsgrupper • Introduktionssamtal på HVB-hemmen
Särskilt påverka pojkars attityder om mänskliga rättigheter och jämställdhet.	• Temadagar (kärleksvecka, Machofabriken, ung & fri) • Föräldramöten • Introduktionssamtal för nyanlända • Riktade föräldrastödsgrupper • Introduktionssamtal på HVB-hemmen • Söderhamns kommun har tagit fram ett informations- och utbildningsmaterialet som kallas Framtidsnack (Östergötland, Våga stå kvar, 2014).
Inkludera familjer i det svenska samhället.	• Regelbunden dialog • Nybesök inom socialtjänsten • Information i SFI-grupper, samt förberedelse-grupper i skolan • Samverkan mellan de olika samhällsaktörerna
Göra misstankar om brott mot heder synligt	• Föra statistik över exempelvis könsstympning, giftemål, skönhetsoperationer.
Förebygga att könsstympning sker.	• Dialog med föräldrar och ta fram ett dokument som visar aktuell lagstiftning och konsekvenserna av att utföra könsstympning.

Förskolan och skolans ansvar

- *att reagera och agera vid upptäckt av hedersrelaterad problematik*

I skollagen står det att skolan ska genomsyras av de grundläggande demokratiska värderingarna. Skolan har därför ett ansvar att både förebygga och motverka förtryck av mänskliga rättigheter, men även agera och reagera vid upptäckt av/misstanke om hedersrelaterat våld och förtryck. Förskolechef/rektorer har det övergripande ansvaret för detta. Skolverket har gett ut ett stödmaterial som handlar om hur skolan kan arbeta med hedersrelaterat våld och förtryck. I det dagliga arbetet har lärarna ansvar att uppmärksamma de enskilda elevernas personliga situation och agera vid misstanke att en elev utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck. Vid misstanke om hedersrelaterad problematik ställs frågorna:

Finns det något som du vill göra som du inte får göra?
Finns det något som du måste göra som du inte vill?

Det förbyggande arbetet tar sin utgångspunkt i diskrimineringslagen och skolornas likabehandlingsplaner. Barn som är bosatta i Sverige har skolplikt. Det är vårdnadshavarnas skyldighet att se till att barnet deltar i ALL undervisning (skollagen 7 kap. 20 §). I mötet med vårdnadshavare är skolans viktigaste uppgift att informera om barns rättigheter och vårdnadshavarnas ansvar och skyldigheter. En vårdnadshavare har ansvar att sätta gränser för sitt barn men inte begränsa barnets liv.

Anmälningsskyldighet till socialtjänsten

All personal inom skolan har en skyldighet att anmäla till socialförvaltningen om man får kännedom om eller misstänker att ett barn far illa.

Om en vårdnadshavare nekar sitt barn att delta i all undervisning kan det vara tecken på hedersrelaterat förtryck. Skolan ska då utreda orsaken och resonera med vårdnadshavarna så att eleven kan delta i undervisningen. Om vårdnadshavarna fortfarande förnekar barnet undervisning bör en anmälan göras enligt 14 kap. 1 § socialtjänstlagen. I samråd med socialtjänsten beslutas om anmälan ska delges vårdnadshavare eller inte. I Föräldrabalken (SFS 1949:381) finns även lagstöd, i kap.6 §§ 1 och 11, om vårdnad, boende och umgänge, fastslås att vårdnadshavarna i takt med att barnen blir äldre ska ge dem mer frihet.

Viktiga observationspunkter som kan vara tecken på hedersrelaterad problematik

Nedan följer viktiga observationspunkter som ALL personal i skolan bör känna till:

- Återkommande skolk/frånvaro?
- Får barnet/eleven delta i all undervisning, till exempel idrott och hälsa, sex och samlevnad?
- Får barnet/eleven vara med på skolresor, studiebesök/-resa, lägerskolor?
- Finns det ett krav på att barnet/eleven ska ta ett stort ansvar för hemarbete och småsyskon?
- Avsaknande av kamratrelationer?
- Måste barnet/eleven ljuga om pojkvän/flickvän, vilka barnet/eleven umgås med, fritidsvanor och dylikt?

- Hur ser barnets/eleven studiemotivation och koncentration ut över tid?
- Är barnet/eleven tidvis (oförklarligt) ledsen, orolig eller uppgiven?
- Uppvisar barnet/eleven psykosomatiska symptom (t.ex. huvudvärk, magont och/eller sömnsvårigheter)?
- Begränsas barnet/eleven i sitt privatliv (kontroll av mobiltelefon, dagbok, kläder, väskor osv.)?
- Är barnet/eleven utsatt för någon form av bevakning, t.ex. från en släkting på skolan?
- Verkar barnet/eleven oförklarligt rädd för någon/något?
- Talar barnet/eleven **om problem hemma eller sin ofrihet i termer av ”vår kultur kräver”**?
- Talar barnet/eleven om skönhetsoperationer?
- Talar barnet/eleven om att förlova sig eller gifta sig trots sin ålder och inte klar med skolan? Är partnern någon som barnet/eleven rimligen inte kan känna särskilt väl?
- Tvingas barnet/eleven bevaka en syster, en kusin eller annan släkting på skolan?
- Är barnet/eleven könsstympad?

Om man ser något av ovanstående tecken ska skolans personal agera genom att ta kontakt med ansvarig förskolechef/rektor.

Kultur- och fritids ansvar

Kultur- och fritidsnämnden bedriver verksamheter som bibliotek, fritidsgårdar och fritidsanläggningar. Samtliga verksamheter möter barn och ungdomar, vissa i större utsträckning än andra, på frivillig basis.

Gemensamt med barn- och utbildningsnämnden och socialnämnden tar kultur- och fritidsnämnden avstånd från hedersrelaterat våld och kränkande behandling. Observation av barn och unga, i verksamheterna, ska därför ske genom stöd av upprättade observationspunkter, se observationspunkter under förskolans och skolans ansvar.

Personal som yrkesmässigt arbetar inom verksamheter som berör barn och unga har enligt 14 kap1 § SoL anmälningsplikt vid misstanke om barn och unga som far illa.

Vid misstanke av hedersrelaterat förtryck, hot, våld och kränkande behandling ska därför kontakt tas med socialtjänsten.

Kultur- och fritidsnämnden ansvarar för att förmedla information och kunskap till sin personal om hedersrelaterat förtryck och våld. Detta i syfte att medvetandegöra personalen om utformade samverkansrutiner gällande hedersrelaterad problematik.

Socialförvaltningens ansvar

Generella utgångspunkter

All handläggning i ärenden ska utgå från lagstiftning, föreskrifter och allmänna råd.

- Handläggning av ärenden som rör barn och unga (SOSFS2014:6)
- Våld i nära relationer (SOSFS 2014:4)
- Våld – En handbok om socialnämndens ansvar för våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnat våld
- Dokumentation vid handläggning av ärenden och genomförande av insatser enligt SoL, LVU, LVM och LSS (SOSFS 2014:5).

Ansvarsfördelning inom socialförvaltningen

I ärenden där det förekommer hedersrelaterat våld har socialförvaltningen organiserat sig enligt följande:

- Handläggare för Våld i nära relationer ansvarar för att utreda, bevilja insatser samt följa upp våldsutsatta samt våldsutövande kvinnor och män över 18 år.
- Handläggare på Barn och ungdomsgruppen ansvarar för att utreda, bevilja insatser samt följa upp våldsutsatta barn och ungdomar upp till 18 år som bevittnat/själva är utsatta för våld.

Personer mellan 18 och 20 år ska handläggas av den sektion som har bäst kompetens utifrån den enskildes situation och problematik. Den tjänsteman som först kommer i kontakt med ärendet har alltid ansvaret till dess att någon annan tar över. Vid oklarhet beslutar enhetschefer vilken enhet som ska ha huvudansvar för handläggningen.

Samtliga handläggare vid ovanstående enheter ska samverka och samarbeta i ärenden med våld mot vuxen som har barn.

Aktualisering, förhandsbedömning och riskbedömning

Barn och ungdomsgruppen tar emot alla anmälningar, ansökningar och anonyma konsultationer om barn som far illa i Sävsjö.

En förhandsbedömning ska göras skyndsamt och får maximalt ta 14 dagar. En förhandsbedömning ska mynna ut i ett beslut om att inleda utredning alternativt inte inleda utredning enligt 11 kap. 1 § socialtjänstlagen. Att undersöka den utsattes behov av skydd ingår alltid i en förhandsbedömning.

En viktig del i förhandsbedömningen är att undersöka behovet av skydd (se nedan riskbedömning). Bedömningsinstrument bör användas för skyddsbedömning.

Enligt socialstyrelsens allmänna råd (SOSFS 2014:4) bör socialnämnden inleda utredning om en vuxen eller den som är under 18 år har utsatts för hedersrelaterat våld. Socialnämnden bör även bedöma risken för ytterligare våld. I anmälningar som rör hedersrelaterat våld är det ofta klokt att börja med en förhandsbedömning.

Att tänka på vid förhandbedömning

Ge alltid den utsatte telefonnummer till ansvarig handläggare, polis och socialjour om situationen skulle bli akut.

- Informera tydligt om socialtjänstens sekretess och tystnadsplikt.
- Välj plats för mötet med den utsatte med omsorg. Det kan vara i skolan eller på annan neutral plats för att undvika att sprida att socialförvaltningen har fått kännedom om den utsattes situation. Om vårdnadshavarna eller andra i den utsattes omgivning får kännedom om mötet kan det leda till negativa konsekvenser.
- Välj tid för mötet som passar den utsatte. Flickor har ofta krav på sig att vara hemma viss tid.
- Kan anmälaren följa med som stöd?
- Har socialförvaltningen tidigare kunskap om den utsatte eller familjen?
- Bestäm alltid ny tid med den utsatte så hon/han känner sig trygg och förstår att du arbetar aktivt med ärendet.

Probleminventering och skyddsbehov

En viktig del i förhandsbedömningen är att undersöka behovet av skydd. Länsstyrelsen i Östergötland rekommenderar att bedömningsinstrumentet Patriark eller Gryning används vid misstanke om hedersrelaterat våld och förtryck.

Bedömningsinstrumentet ska ses som ett stöd i utredningen för att få en bild av omfattningen av våldet samt göra en riskbedömning för fortsatt våld. Det förekommer att socialtjänst och polis kommer fram till olika bedömningar vad gäller hot- och risksituation. Polisens bedömning ska alltid vägas in i socialtjänstens bedömning. Om polis lägger ned sin utredning med anledning av bristande bevisning måste socialtjänsten fortsätta sitt arbete och göra självständiga bedömningar utifrån sitt ansvarsområde.

Om utredning inte inleds måste tydlig återkoppling både skriftligt och muntligt till skolan ske. Viktigt att säkerställa att skolan uppfattat att socialtjänsten inte arbetar aktivt med den utsatte.

Skyddsplan

En skyddsplan ska upprättas av socialtjänsten tillsammans med den utsatte och skolan. Kopia av skyddsplanen lämnas till alla parter (se bilaga).

Utredning och riskbedömning

Förhandbedömningen ligger till grund för beslut att inleda utredning. När beslut att inleda utredning fattas ska vårdnadshavarna informeras. Beakta möjligheten enligt 12 kap. 3 § offentlighets- och sekretesslagens (SFS 2009:400) att sekretessmarkera viss information **gentemot vårdnadshavarna om det ”kan antas att den underårige lider betydande men om uppgiften röjs för vårdnadshavaren”**.

Bedömning ska göras om utredning även ska inledas på eventuella syskon.

Utredning enligt SoL 11 kap. 1 § ska ha en klar inriktning på barnets situation. Fokus ska vara på barnets eller den unges behov av skydd eller stöd och hur detta ska tillgodoses. I Socialstyrelsens allmänna råd SOSFS 2014:4 6 kap. 1 § framgår att socialnämnden bör utreda:

- Den utsattes behov av stöd och hjälp akut, inklusive vård och boende i skyddat boende
- Våldets karaktär och omfattning
- Våldets påverkan på barnet och dess relation till föräldrarna
- Den utsattes egen uppfattning av våldet
- Tidigare våld mot den enskilde
- Tidigare anmälningar inom familjen hos socialtjänsten.
- Våld mellan föräldrarna
- Om stark patriarkal familjestruktur finns
- Andra bortgifta syskon i familjen/släkten
- Personer i den utsattes släkt och omgivning som tidigare är dömda för våldsbrott
- Värdera föräldrarnas uppfattning om våldets konsekvenser för barnet
- Den utsattes behov av stöd på kort respektive lång sikt
- Utredda om någon åtgärd behöver vidtas i fråga om vårdnad, umgänge, förmyndarskap eller målsägandebiträde enligt 5 kap. 2 § första stycket socialtjänstförordningen (2001:937)
- Finns annan person som är insatt i den utsattes situation som kan vara ett stöd under processen?

Under hela utredningsprocessen måste riskbedömning göras löpande. Rutiner för risk- och säkerhetsbedömningar och polisanmälan ska användas för att säkerställa handläggningen.

Insatser

Socialförvaltningens ska erbjuda stöd och skydd, både akut och på lång sikt, till alla som utsatts för hedersrelaterat våld och förtryck. Insatserna ska utformas utifrån utredningen, inklusive riskbedömning. Enligt 7 kap. 1 § SOSFS 2014:4 bör stöd och hjälp erbjudas i form av bland annat:

- akut skydd
- information och råd
- stödsamtal
- hjälp att ordna stadigvarande boende
- stöd i föräldraskap
- förmedla kontakt med frivilligorganisationer och andra aktörer
- hjälp vid kontakt med hälso- och sjukvården och andra myndigheter, t.ex. polisen och Skatteverket.

Ansvarsfördelning vid insats

- Utgå från övergripande ansvarsfördelning.
- Samverkan mellan handläggare för Våld i nära relationer och Barn och ungdomsgruppen ska ske vid placering där vuxna och barn berörs. Ansvarsfördelning och vem som gör vad i enskilda ärenden ska tydligt dokumenteras.

Gemensamma rutiner vid misstanke om hedersrelaterade brott

Följande gemensamma rutiner gäller för all personal inom Barn och Utbildning, Kultur och Fritid och Socialtjänsten.

Tyder iakttagelser på att barnet/eleven/ungdomen är utsatt för olaga tvång, hot eller våld måste berörd personal berätta om att hjälp finns och kontakta ansvarig chef.

- Ta barnets/elevens/ungdomens information på stort allvar, KONTAKTA INTE VÅRDNADSHAVARE!!!
- Kontakta ansvarig chef.
- Chefen tar direkt kontakt med antingen polisen eller socialtjänsten (OBS! Låt det inte vänta över ett lov, då det ofta finns en större fara för barnet/eleven/ungdomen).

- Vid misstanke om brott: Polisen akut 112, polisen övrig 114 14.
- Anmäl och rådfråga socialtjänsten för barn/elever/ungdomar under 18 år (Barn och ungdomsgruppen, socialtjänsten Sävsjö kommun, 0382-154 60).
- Anmäla och rådfråga socialtjänsten för elever/ungdomar över 18 år (Handläggare för Våld i nära relationer, socialtjänsten Sävsjö kommun, 0382-154 60).

Referenser och länkar

Föräldrabalk (SFS 1949:381). (u.d.).

Kunskapsbanken. Våld i nära relationer. (u.d.). Hämtat från Nationellt centrum för kvinnofrid.

Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga. (u.d.).

Skollag (SFS 2010:800). (u.d.).

Skolverket. (2010). Hedersrelaterat våld och förtryck - skolans ansvar och möjligheter.

Skolverket. (2010). Läroplan för förskolan.

Socialstyrelsen. (u.d.). Hämtat från Våld i nära relationer:

<http://www.socialstyrelsen.se/valds-ochbrottsrelateradefragor/valdinararelationer>

Socialstyrelsen. (2015). Våld - Handbok om socialnämndens ansvar för våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnat våld. Stockholm.

Socialstyrelsen. (2014). Att stärka och förbättra arbetet för barn som far illa och för vuxna som utsätts för våld av närstående.

Socialstyrelsen. (2014). Våld i nära relationer SOSFS 2014:4.

Socialtjänstlagen (SFS 2001:453). (u.d.).

Östergötland, L. (2010). Om våld i hederns namn. Länsstyrelsen Östergötland.

Östergötland, L. (2011). Våga göra skillnad. Länsstyrelsen Östergötland.

Östergötland, L. (2014). Våga stå kvar. Länsstyrelsen Östergötland.

Läs mer

Länsstyrelsen i Östergötlands län (2011) ”Våga göra skillnad – en vägledning för skydd, stöd och rehabilitering av unga som utsatts för hedersrelaterat våld och förtryck och/eller riskerar att bli gifta mot sin vilja eller som har blivit gifta mot sin vilja.”

Länsstyrelsen i Östergötlands län (2013) ”Ung och fri – eller? Ett studiematerial för unga om rätten att själv välja sitt liv”.

Arkan Assad (2011) ”Stjärnlösa nätter”

Länkar

www.dinarattigheter.se

www.mucf.se/att-bli-gift-mot-sin-vilja

www.kvinnofridslinjen.se

www.manskligarattigheter.se

www.migrationsverket.se

www.tjejjouren.se

www.umo.se

www.hedersfortryck.se

www.lansstyrelsen.se/jonkoping/

www.lansstyrelsen.se/ostergotland/

www.skolverket.se/skolutveckling/vardegrund/hedersrelaterad-problematik

www.brottsrummet.se/sv/startside (Brottsförebygganderådets, BRÅ skolportal)

Bilagor

Bilaga 1: Risk och skyddsplan

Risk- och Skyddsplan

Datum och namn

Datum för upprättande:	Namn utsatt person:
Närvarande vid planeringsmötet:	
Ansvarig handläggare:	
Medhandläggare:	

Viktig stödperson för den utsatte

För- och efternamn:	Relation till den utsatte:
Kontaktuppgifter:	

Stödfrågor/checklista

Att tänka på:	Övriga kommentarer:
Har patriark använts?	
Har FREDA- farlighetsbedömning gjorts?	
Har samråd skett med polis?	
Har samråd skett med barnahus?	
Har sekretessmarkering och andra åtgärder vidtagits i procapita?	
Bör menprövning göras om vårdnadshavare begär ut handlingar?	
Vilka personer inom socialförvaltningen ska kunna läsa akten?	
Hur ska post till klienten hanteras?	
Var och hur ska besöken med klienten ske?	
Vad bör man tänka på vid kontakt med föräldrar och annan släkt?	

Risk och skyddsplan

Beskriv bedömd risk:	Beskriv åtgärder för att säkerställa skydd:	Ansvarig person och när det ska vara åtgärdat/verkställt:

Tid för uppföljning av risk- och skyddsplanen

Tid och plats:	Närvarande:

Underskrifter:

Bilaga 2: Kontaktlista

Kontaktlista

Organisation	Namn	Telefon
Polisen	Maria Lyck, barnutredare i Jönköping	010-566 77 92
	Maria Hansson, familjevård i Eksjö	010-566 76 54
Socialtjänsten	Gerald Lichtenthäler, Enhetschef Barn & ungdomsgruppen	0382-154 60
	Molly Göranson, Socialsekreterare Våld i nära relationer	0382-154 54
	Inga Krantz, Socialsekreterare, Våld i nära relationer	
Förskola/Skola	Förskolechef Eva Tector-Nilsen, Sörgården & Trollet, Vrigstad	0382-153 05
	Förskolechef Karin Andersson, Spången, Fantasia, Natur & Miljö, Ljunga DBV & Familjecentralen	0382-152 79
Rörvik förskola/skola	Rektor/förskolechef Karin Karlsson	0382 -216 51
	Skolsköterska Annelie Collén	0382-156 15
	Kurator Monica Borg-Rudström	0382-153 81
Stockaryd förskola/skola	Rektor/förskolechef Cecilia Alexiusson,	0382-204 40
	Skolsköterska Annelie Collén	0382-156 15
	Kurator Monica Borg-Rudström	0382-153 81
Vrigstad	Rektor Rune Blomqvist	0382-156 11
	Skolsköterska Annelie Collén	0382-156 15
	Kurator Ramadan Idriz	0382-???
Hägne	Rektor Anna-Carin Petersson, Hägne	0382-153 40
	Skolsköterska Annica Ekström-Ståhl	0382-153 43
	Kurator Anna Färg	0382-154 23
Vallsjö	Rektor Gunilla Rosenquist, Vallsjö	0382-152 91
	Skolsköterska Anna Fasth	0382-152 92
	Kurator Anna Färg	0382-154 23
Hofgård	Rektor Susanne Granat Ahlstrand, Hofgård	0382-153 15
	Skolsköterska Annica Ekström-Ståhl	0382-153 43
	Kurator Monica Borg-Rudström	0382-153 81
Aleholm	Rektor/gymnasiechef Johnas Stranne, Aleholm	0382-153 90
	Rektor Peter Thoreström, Aleholm	0382-153 80
	Skolsköterska Ammi Hylander	0382-153 82
	Kurator Inger Wisth	0382-155 81
Kultur och Fritid	Fritidsgårdssamordnare, Frank Isaksson	0382-152 14
	Badhusföreståndare Marie-Louise Strömquist	0382-153 02

Kontaktlista för råd och stöd

Östergötlands kompetensteam Heder 010-223 57 60

Resursteamet Heder Jönköpings län

Länsstyrelsen Madeleine Söderberg 010-223 64 77

Barnhuset Jönköpings län 036-10 63 02